

МАШИНИ І ЗАСОБИ МЕХАНІЗАЦІЇ

УДК 669.018.25:631.3

ЮВІЛЕЙ М. П. МОМОТЕНКА І СЬОГОДЕННЯ АГРАРНИХ ІНЖЕНЕРІВ УКРАЇНИ

*Д. Г. Войтюк, кандидат технічних наук,
член-кореспондент НААН
e-mail: sgms@ukr.net*

19 травня 2016 року виповнюється 85 років від дня народження видатного керівника інженерної служби, відомого державного діяча України, одного із творців системи «Сільгосптехніка», Миколи Петровича Момотенка. Цій даті присвячується XII Міжнародна наукова конференція «Раціональне використання енергії в техніці», яку проводять Національний університет біоресурсів і природокористування України, Представництво Польської академії наук в Києві, Польська академія наук Відділення в Любліні, Академія інженерних наук України, Українська асоціація аграрних інженерів.

На конференцію запрошені були соратники М. П. Момотенка, відомі керівники держави і агропромислового комплексу: Олександр Олександрович Мороз, Всеволод Іванович Федан, В'ячеслав Григорович Лисенко, Василь Федорович Шпак, Борис Йосипович Кириченко, Віктор Антонович Легун, Василь Григорович Гаранін, Василь Олексійович Цюра, Володимир Федорович Кульгавий, а також відомі зарубіжні і вітчизняні вчені в галузі механізації: Eugeninsz Krasowski, Henryk Sobczuk, Mamuka Benashvili, Vladimir Gorobet, Stanislav Sosnovski, Piotr Kuzniar, Валерій Васильович Адамчук, Володимир Іванович Кравчук, Олександр Васильович Сидорчук, Олександр Петрович Левківський, Михайло Францевич Ковальов та інші.

Віддаючи данину пам'яті геніального інженера і високого державного діяча, доречно осмислити феномен його видатної постаті в аграрній галузі.

Одеська поетеса Анеліна Адалін написала такі рядки:

Нет, мы не рождаемся с душой:
Жизнью вырабатываем душу.
Этой поправкой небольшой
Вечную иллюзию разрушу, –
Страхам старины и новизны –
Вымыслу о бренности – не верьте:
Смертными на свет мы рождены,
Чтобы зарабатывать бессмертье.

© Д. Г. Войтюк, 2016

Своє покликання полегшити працю сільських трударів і на цій ниві заробляти безсмертя він успадкував від батька Петра Євменовича знаменитого коваля, а гаряче серце і душевну доброту від мами Ганни Родіонівни.

В своїй автобіографії Микола Петрович свою мрію реалізує вступом до Ніжинського технікуму механізації і електрифікації с.г., після закінчення якого з відзнакою у 1952 році, вступає на факультет механізації Київського сільськогосподарського інституту.

Природне обдарування, певний життєвий досвід, людська краса у фізичному та духовному розумінні, виняткова наполегливість і визначні організаторські здібності, дозволили йому стати не тільки відмінником навчання, а й сталінським стипендіатом та лідером комсомольської організації.

Закінчивши 1957 році з відзнакою факультет механізації, Микола Петрович, як іменний стипендіат мав право вибору продовжити навчання в аспірантурі або направлення на саме престижне місце в розподілі. Він обрав місце рядового інженера в Чорнобильській МТС, з якого і починається його стрімкий зріст до головного керівника індустріалізації сільськогосподарського виробництва – Голови державного комітету Української РСР по виробничо-технічному забезпеченню сільського господарства, обрання його депутатом Верховної Ради УРСР, кандидатом у члени ЦК КПУ.

Можна стверджувати, що в результаті резонансу долі і покликання відбулась геніальність Миколи Петровича.

Саме в системі «Сільгосптехніка» у повній мірі розкрився його гігантський інтелект, видатні організаторські здібності, його творча ініціатива. Система «Сільгосптехніка» забезпечила переведення сільськогосподарського виробництва на машинні технології у рослинництві і тваринництві, хоч цього було досить важко досягти зважаючи на ще недостатній технічний рівень вітчизняної техніки і низьку її надійність. Але створена у системі цілісна структура підготовки і підвищення кваліфікації кадрів, постачання, передпродажного сервісу, технічного обслуговування і ремонту, автоматизована система управління сприяли ефективній роботі вітчизняної сільськогосподарської техніки. Виконуючи величезної ваги і складності державні завдання з виробничо-технічного забезпечення сільського господарства, депутатські обов'язки, Микола Петрович міг би, як це робили частина наших іменитих випускників у той час і зараз, хизуватись своїм положенням, посилатись на величезну зайнятість і виконувати представницькі функції на планових зустрічах у рідному вузі. Але такий підхід не був прийнятний для нього. Великий патріот України, її видатний діяч він

розумів значення освіти і науки для майбутнього України і тому з синовньою вдячністю і теплотою, щирістю і сердечністю ставився до проблем рідного факультету і робив усе можливе, а іноді і неможливе, для вирішення проблем, що виникали.

Так відбувалась передача нової техніки та побудованого машинного двору на баланс академії.

Відчуваючи необхідність поєднання навчального процесу з досягненнями науки і врахування потреб швидко прогресуючого виробництва, ми з Миколою Петровичем дійшли до переконання інтегрувати зусилля вчених факультету, відповідних структур «Укрсільгосптехніки», науково-дослідних інститутів. У результаті було створено навчально-науково-виробниче об'єднання «Мехсільгоспкадри», куди увійшли установи, підприємства й організації, наведені нижче згідно з оригіналом:

Учреждения, предприятия и организации, создающие учебно-научно-производственное «Мехсельхозкадры»:

1. Украинская ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственная академия.

2. Украинский республиканский трест ремонтных предприятий «Укрремтрест» «Госкомсельхозтехники» УССР.

3. Киевское областное производственное объединение по производственно-техническому обеспечению сельского хозяйства «Госкомсельхозтехники» УССР

4. Украинский проектно-технологический институт «Укрсельхозтехпроект» «Госкомсельхозтехники» УССР.

5. Главная лаборатория по качеству, стандартизации и метрологии «Госкомсельхозтехники» УССР.

6. Республиканский курсы по подготовке и повышению квалификации рабочих и инженерно-технических кадров с центральным учебно-методическим кабинетом «Госкомсельхозтехники» УССР.

7. Центральное конструкторско-технологическое бюро.

8. Всесоюзный научно-исследовательский институт по испытанию машин и оборудования для животноводства и кормопроизводства «Госкомсельхозтехники» СССР.

9. Украинский филиал Государственного всесоюзного ордена Трудового Красного Знамени научно-исследовательского технологического института ремонта и эксплуатации машинно-тракторного парка «Госкомсельхозтехники» СССР.

10. Научно-исследовательский институт механизации и электрификации сельского хозяйства Южного отделения ВАСХНИЛ.

Мета об'єднання – коректування планів підготовки висококваліфікованих спеціалістів з механізації сільського

господарства шляхом ув'язки навчального процесу з кращими досягненнями виробництва, розробка нових принципів технологічних процесів виробництва, підготовка науково обгрунтованих пропозицій щодо вдосконалення діючих типів сільгоспмашин, створення і впровадження у виробництво нових матеріалів, обладнання, приладів і пристосувань, які поліпшать і здешевлять роботи з ремонту сільськогосподарської техніки, підвищать її надійність при експлуатації, а також координація інших навчальних, наукових і виробничих питань. Головою об'єднання було обрано першого заступника Миколи Петровича Віктора Васильовича Куянова.

Створення об'єднання «Мехсільгоспкадри» ще раз засвідчило далекоглядність і державну мудрість Миколи Петровича Момотенка, оскільки тільки тепер, на початку нового століття, поставлено питання інтеграції навчальних і наукових закладів і вони проходять небезболісно, а ми це вирішували тридцять п'ять років тому.

Створення об'єднання «Мехсільгоспкадри» було прообразом теперішніх технопарків та наукових парків.

Про відданість Миколи Петровича Момотенка рідному факультету свідчить ще й такий факт: у грудні 1979 року відзначалося 50-річчя факультету, у цей самий день проходив Всеукраїнський з'їзд колгоспників і, коли міністр сільського господарства М. В. Хорунжий запитав, чому немає на з'їзді М. П. Момотенка, йому відповіли, що він на ювілеї факультету, на що міністр сказав: «Зрозуміло».

Це далеко не повний перелік видатної ролі М. П. Момотенка у розвитку факультету. Факультетом підготовлено більше 14 тисяч випускників, серед яких багато видатних учених, академіків, ректорів вузів, відомих державних діячів, народних депутатів, високих чиновників і багатих сучасних бізнесменів, але постать Миколи Петровича Момотенка відокремлюється особливо своєю величністю і мудрістю, простотою і скромністю, відданістю поставленій меті і невтомною впевненістю в її досягненні, принциповістю і доброзичливістю.

Ім'я Миколи Петровича Момотенка золотими буквами внесено в історію факультету механізації і Національного університету біоресурсів і природокористування України, в його честь запроваджено перехідний кубок серед студентських механізованих загонів, його ім'я присвоєно кафедрі технічного сервісу в АПК, база якої побудована у 1979 році «Укрсільгосптехнікою», всім поколінням студентів передається вдячна пам'ять про видатного випускника факультету механізації.

Микола Петрович пішов з життя у розквіті сил, не доживши кілька місяців до свого 50-ліття. Україна втратила великого і

достойного сина, видатного державного діяча. Можна з впевненістю сказати, якби він дожив до наших часів, багато чого б пішло не тим шляхом. Бо він не зміг би спокійно споглядати за начебто стихійним, а фактично наперед спланованим руйнуванням аграрного сектору економіки і серцевини українського народу – селянства в цілому.

Можна бути впевненим, як тільки в Україні будуть розв'язані руки фермерству і сільськогосподарській кооперації, досвід Сільгосптехніки, особливо, в частині технічного сервісу та матеріально-технічного забезпечення ще знадобиться при розгортанні роботи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Віддаючи шану пам'яті Миколи Петровича Момотенка, видатного державного діяча, вірного сина і щирого патріота України, нам необхідно зосередитись на тому, як краще використати неоціненний досвід, набутий Сільгосптехнікою, для прискорення впровадження в аграрне виробництво найновіших досягнень науки і техніки, освоєння ефективних технологій, машин і обладнання.

В умовах розвитку ринкової економіки, наростання економічної і екологічної напруженості, дефіциту багатьох видів ресурсів виробництва виникає потреба в різкому підвищенні частки інтелектуальних функцій в інженерно-технічній діяльності. Потрібно забезпечити системну єдність техніки, технологій та природного середовища, знизити негативні наслідки машинних технологій, цілеспрямовано впроваджувати ресурсощадні, екологічно безпечні механізовані та автоматизовані процеси, створюючи цим самим передумови для коригованого сумісного розвитку суспільства в гармонії з природою.

Інженерна служба села переживає тепер не найкращі часи. Руйнування колективних господарств боляче вдарило по основній масі аграрних інженерів, які там працювали. Не краще становище в сфері технічного сервісу, сільськогосподарського машинобудування та у сфері управління сільськогосподарським виробництвом. Дійшло до того, що в Мінагрополітики ліквідовано департамент науково-технічної політики, його рештки влило до складу Департаменту землеробства. В обласних управліннях агропромислового розвитку інженерна служба вкрай малочисленна, а в районних – її немає зовсім. Інспекцію «Держтехнагляду», яка ще зберігала чітку структуру і доходила до районів та господарств відірвана від основної інженерної групи і передана до складу інспекційної служби міністерства. Потрібно докласти максимум зусиль, зробити все можливе і навіть неможливе, щоб не втратити цей останній бастион аграрної інженерії, найбільш наближений до сільськогосподарського виробництва.

В цих умовах істотно зростає роль громадських організацій, які з одного боку можуть об'єднати широкі верстви фахівців, зайнятих у різних підприємствах, організаціях, у сфері управління АПК, в освітніх та наукових закладах, з другого боку здатні викристалізувати головні проблеми сьогодення, запропонувати шляхи їх розв'язання і довести це до свідомості правлячих кругів, домогтись прийняття потрібних рішень та здійснювати регулярний контроль за їх виконанням.

Однією з таких громадських організацій є Українська асоціація аграрних інженерів. Створена в 2001 році з ініціативи обласних спілок аграрних інженерів і зареєстрована Міністерством юстиції України як Всеукраїнська спілка громадських організацій «Українська асоціація аграрних інженерів» (УААІ) основною метою визначила координацію діяльності членів Асоціації у задоволенні їх спільних інтересів у галузі розробки, виробництва та використання засобів механізації сільського господарства, підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, а також захист соціальних, економічних, творчих, освітніх та інших прав аграрних інженерів і техніків, сприяння їх професійному зростанню та пропаганді досвіду.

Спілки аграрних інженерів вже діють у 24 областях України. До УААІ входять 149 районних спілок і місцевих товариств, в яких налічується 3990 членів. Крупні місцеві товариства аграрних інженерів створені в 10 університетах та науково-дослідних установах, ведеться робота зі створення місцевих товариств у всіх підприємствах вітчизняного сільськогосподарського машинобудування і технічного сервісу, інженерних службах управлінь сільського господарства, інспекціях «Держтехнагляд», навчальних закладах, які готують фахівців з механізації, електрифікації та автоматизації виробничих процесів в аграрному секторі виробництва.

За активною участю Української асоціації аграрних інженерів розроблено прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про захист прав покупців сільськогосподарської техніки», відновлено видання журналу «Механізація сільського господарства», наша Асоціація офіційно введена до складу Громадської колегії Міністерства аграрної політики України, є колективним членом ВГО «Українська аграрна конфедерація», брала активну участь у роботі Міжвідомчої експертної ради з питань визначення пріоритетів у виробництві нової техніки та обладнання для сільськогосподарських товаровиробників, науково-технічної ради Мінагрополітики, тісно співпрацювала з НАК «Укragenrolіzing», національною сільськогосподарською палатою України, Асоціацією фермерів та приватних землевласників України, Всеукраїнським союзом

сільськогосподарських підприємств, а тому має реальні можливості захисту інтересів виробників і покупців сільськогосподарської техніки, керівників підприємств, їх підрозділів та рядових інженерно-технічних працівників.

УААІ бере участь у розробці та експертизі проектів законів, що стосуються основних засад державної аграрної політики, програм соціального розвитку села, продовольчої безпеки України, програм державної технічної політики в аграрному секторі, стимулювання розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування.

Визначальною для програми сільськогосподарського машинобудування є програма розвитку сільськогосподарського виробництва у відповідності до схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.12.2009 р. № 1650 Концепції Державної цільової економічної програми впровадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року. Реалізація цієї програми на державному рівні повинна вирішити:

1. Які технології в сільському господарстві залежно від зональних умов необхідні і можуть забезпечити сталий розвиток.
2. Яка техніка необхідна для реалізації цих технологій.
3. Яку техніку слід підтримувати уряду через здешевлення вартості, дотації або лізинг.

Підготовку такої інформації було покладено на утворений розпорядженням Кабінету Міністрів України № 264-р від 17.02.2010 р. Український навчально-науково-інноваційний центр новітньої сільськогосподарської техніки і технологій.

Доцільно розробити окрему Державну програму підвищення конкурентоспроможності вітчизняної техніки та обладнання для агропромислового комплексу, передбачивши дотримання світових стандартів в частині контролю якості та надійності на всіх етапах створення нових зразків техніки від розробки до постановки на виробництво.

Особлива увага повинна бути приділена якості виробництва металовиробів, композиційних та полімерних матеріалів, що забезпечать відповідальність високим технологіям при виробництві машин і обладнання, для чого створити в Україні декілька заводів цього напрямку.

Пріоритетом в розробці сільськогосподарської техніки на даному етапі і на найближчу перспективу слід вважати створення вітчизняного трактора потужністю 250-300 к. с, зернозбирального комбайна, кормозбирального комбайна та сучасної елементної бази.

Одним з найважливіших елементів технічного переоснащення сільського господарства є підготовка і підвищення кваліфікації

сучасних конструкторських кадрів, сервісних спеціалістів та операторів по експлуатації новітньої сільськогосподарської техніки.

Слід глибоко усвідомлювати, що роль інженерної освіти і інженерного мислення є визначальним для покращення кризової ситуації в інженерно-технічному забезпеченні АПК і подальшого сталого розвитку. Лише ті країни, чий інженерний корпус виявиться найбільш грамотним і працездатним, зможуть без вагомих втрат пройти важкий кризовий період, вибравшись з нього навіть більш сильними налаштованими на подальше покращення.

А це в свою чергу означає, що вимоги до якості освіти інженерів, програм їхнього навчання будуть лише зростати. Інженерна освіта лише тоді зможе вважатися повною, якщо вона спирається на глибокі фундаментальні знання і містить обов'язкову компонентну – проведення наукових досліджень.

Велика увага в Асоціації надається роботі з ветеранами, узагальненню та збереженню для потомків неоціненого їх досвіду. За активної підтримки Асоціації групою ветеранів на чолі з Віталієм Васильовичем Мостовиком підготовлено два видання книги «Микола Петрович Момотенко. Життя – Україні», та книгу «Нариси з історії виробничої діяльності Держкомсільгостехніки УРСР та НАК «Украгролізинг», створено Музей інженерної служби АПК, який в даний час доповнюється розділом, що висвітлює сучасний стан вітчизняного машинобудування та підготовки інженерно-технічних кадрів.

Українська асоціація аграрних інженерів планує здійснити цілу низку заходів спрямованих на поліпшення інженерно-технічного забезпечення АПК.

Справу Миколи Петровича Момотенка необхідно продовжувати на новому рівні, а про нього потрібно сказати словами М. О. Некрасова: «Природа мать, если бы ты таких людей ты иногда не посылала миру, заглохла б нива жизни».